

“**Türk Kültürüne Eleştiri**” Prof. Dr. Umay Türkeş-Günay’ın¹ Akçağ Yayınları’ndan çıkan üçüncü kitabı. Yazarın daha önce “**Türkiye’de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi** (1992)” ile “**Türklerin Tarihi -Geçmişten Geleceğe-** (2006)” adlı çalışmaları da aynı yayınevi tarafından basılmıştı. Prof. Dr. Umay Türkeş-Günay ömrünün büyük bir bölümünü ve akademik hayatının tamamını Türk kültürüne hizmetle geçirmiş; ayrıca sosyal bilimlerin pek çok alanıyla disiplinlerarası düzeyde ilgilenmiş bir bilim insanıdır. Dolayısıyla bu çalışma Türk kültürüne içerden birinin yaptığı eleştirileri ihtiva etmesi bakımından da önemli ve anlamlıdır. Sayın Türkeş-Günay hiçbir komplekse kapılmadan geçmişten günümüze intikal eden pek çok anlayışı, geleneği ve değeri bilimsel cesaretle sorgulamış, eleştirmiş ve onların yerini alması gereken doğruları da ifade ederek bir nevi çözüm önerileri sunmuştur. Çünkü son zamanlarda toplum olarak eleştiriyor, yeriyor, taşıyor; ancak eleştirdiklerimizin yerine de bir türlü alternatif sunamıyoruz. Sayın Türkeş-Günay’ın “Türk kültüründe tarih öncesinden beri süren yanlış ve doğruları sorgulamak gerekmektedir. Bu yolla doğruların sağlamaları yapılarak güçlendirilebilir; yanlışlar da ayıklanarak yerlerine sağlıklı ve zamana uygun doğru kabuller ve anlayışlar yerleştirilebilir (s. 22).” şeklindeki ifadesi tam da kitabın yazılış felsefesini ortaya koymaktadır.

Açıkça söylemek gerekirse Kutadgu Bilig’de geçen” Ey dost arkadaş, sana kesin bir söz söyleyeyim: Bu kızlar doğmasa, doğarsa yaşamasa daha iyi olur.” veya “Eğer dünyaya gelirse, onun yerinin toprağın altı veya evinin mezara komşu olması daha hayırlıdır.”² şeklindeki cahiliye Arap âdetlerini çağrıştıran türden ifadeler içimize pek sinmiyordu. Ayrıca Dede Korkut Kitabı’nda geçen “Oğlu-kızı olmayanı Allah Ta’âla kargayupdur, biz dahi kargaruz bellü bilsün dimiş idi.”³ Biçimindeki ifadenin çeşitli nedenlerle çocuğu olmayanları yaralayacağını düşünürdüm. Çünkü gerçekten de oğlu-kızı olmayanı Allah Ta’âla lanetlemiş miydi? Bu benim tarihime, inancıma ve mantığıma da aykırı bir durumdu. Ancak ben yine de bu sözü “Türklerde soyun devamı, ocağın tütmesi erkek çocuk sayesinde mümkün olabilmekte ya da sürekli savaşan ve göç eden topluluklarda önce erkek sonra kadın önemli bir unsur olarak görülmekteydi. Bu söz bunu vurgulamak için söylenmiştir.” şeklinde açıklamaya çalışırdım. Yine bizim kültürümüze mal edilen “Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar”⁴ atasözü de bu milletin değerleriyle çelişen bir söz olmalıydı. Özellikle Türk Halk İnançlarıyla ilgilenen biri olarak atalarımızdan bize kalan bazı değerlerin bugünkü mantık içerisinde kabul edilebilecek uygulamalar içermediğini de gözlemliyordum. Bu nedenle kültürümüzü oluşturan temel kodların korunması kaydıyla bazı değerlerin yeniden gözden geçirilmesi ve kültürün yeniden üretilmesi ihtiyacının ortaya çıktığını düşünüyordum. İşte tam böyle bir dönemde düşüncelerimize, hislerimize ve arayışlarımıza tercüman oldu “Türk Kültürüne Eleştiri” kitabı.

Prof. Dr. Umay Türkeş-Günay’ın kaleme aldığı bu eser; *Takdim*, *Önsöz*, *Giriş* ve iki ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, *Eflatun’un Mağara Örneği* (19-25) ile *Yoksulluk ve Yoksunluk Kültürü* (26-42) başlıklı iki yazı yer almaktadır. Birinci bölümdeki yazılar şu başlıklarla sunulmuştur: *Kutadgu Bilig Hakkında* (43-51), 21. *Yüzyılda Kutadgu Bilig Eleştirisi* (52-58), *Kutadgu Bilig ve Kültür*

* Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Kurupelit/SAMSUN
E-posta: bsisman@omu.edu.tr

¹ KKTC YÖDAK (Yükseköğretim Planlama Denetleme Akreditasyon ve Koordinasyon Kurulu) Üyesi

² ARAT Reşit Rahmeti, *Kutadgu Bilig II* (Çeviri), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991, s. 326.

³ ERGİN Muharrem, *Dede Korkut Kitabı I*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1989, s. 78.

⁴ AKSOY Ömer Asım, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1993, s. 244.

Değişmesi (59-76), *Dede Korkut Hikâyelerindeki Karakterlerin Tahlili* (77-99), *Konfüçyüs Felsefesinde Müzik ve Devlet Yönetimi Bağlantısı* (100-109), *Türk İslam Medeniyeti ve Sonrası* (110-118).

İkinci bölümde yer alan yazılar ise şu başlıklar altında toplanmıştır: *Sınırsız Bilim ve Keşif İçin Büyük Fikirler Gereklidir* (119-127), *Sosyal Bilimler – Eleştirel ve Stratejik Düşünce İlişkisi* (128-137), *Sosyal Bilimlerde Alt Yapı Konusunda Düşünceler ve Öneriler* (138-141), *Türk Kültürünün İletişim, Bilgi ve Kültürel Şifre Taşıyıcısı Olan Âşık Edebiyatı* (142-149), *Türk Halk Hikâyelerindeki Örnek İnsan Tipinden, Meddah Hikâyelerindeki Kusurlu İnsan Tiplerine Geçiş* (150-159), *Türk Halk Edebiyatında Tenkit Konusunda Düşünceler* (160-168), *20. Yüzyıl ve Ziya Gökalp* (169-182), *Türk Kültürünün ve Tarihinin Dikkate Değer Kişilikleri ve Kaşgarlı Mahmud* (183-193), *Atatürk'ün Eğitim Alanındaki Öneri ve Katkıları* (194-208).

Önsöz'de yazar, Türkiye'yi içine girdiği kısır döngüden çıkaracak olan yeni genç nesilden bahseder ve bu “Genç neslin önceki nesillerden farklı olarak özümsemiş tarih bilgisi ve perspektifi yanında, kültürümüzden kaynaklanan tıkanıklıkları bilmeleri ve önce içeride onları engelleyecek olgu, oluşum ve entrikaları sezmeyi ve çözmeyi öğrenmeleri gerekmektedir (s. 15).” diyerek, yeni genç neslin hangi niteliklere sahip olması gerektiğini belirtir.

Sayın Türkeş-Günay, İsmet İnönü'ye mal edilen tarihî bir söze aşağıda belirttiği gerekçeler nedeniyle itiraz eder: “Günlük hayatımız içinde ‘Namuslular da namussuzlar kadar cesaretli olduğu zaman her şey düzelir’ şeklinde formüle edilmiş bir söylem vardır. Ben bu söylemin yanlış olduğuna inanırım. Çünkü namuslular diğerlerinden her zaman daha cesurdur; ancak cesaret dalavereleri ve entrikaları anlamaya ve çözmeye yetmemektedir. Sofistike düşmanlığa sofistike mücadele ile karşılık verilir. Şehzade Mustafa çok cesurdu, ancak etrafında çevrilen entrikanın içinde kendisini babası Kanûnî Sultan Süleyman'a bile anlatamadı (s. 17).”

Giriş bölümünde ele aldığı *Yoksulluk ve Yoksunluk Kültürü* hakkında bilgi verirken de yazar şunları söylemektedir: “Türkiye’de çok uzun yıllardır devam eden yoksulluk ve yoksunluklar sebebiyle bireylere düşen fedakârlık ve feragat içinde azla bile değil yokla yetinmek, önceleri olumsuz şartlara dayanmak için savunma tepkisi geliştirilmiştir. ‘Fakirlik ayıp değil!’, ‘Yamalı olsun ama temiz olsun!’, ‘Karnımızın içini kimse görmüyor.’ gibi ifadeler daha sonraları zenginliğin insanları kötüleştirdiğine dair bir anlayışa ulaşmıştır. Bu anlayışla yoksulluğu yenme mücadelesinden uzaklaşmıştır. Zenginlik ve refahın insan zekâsıyla oluşturulduğu unutulmuş ve sonsuz bir bekleyiş içine hapsolmuş hayatlar tüketilmiştir. Mahrumiyetler süreklilik kazandıkça, ‘*Yoksulluk ve Yoksunluk Kültürü*’ diye adlandırdığım bir çeşit alt kültür oluşmuş ve bu kültür kurumlaşmıştır (s. 29).”

Yazarın yine bir başka eleştirisini de müzik konusunda dile getirdiği görülür: “Müzikte ifade bulan ve ‘arabesk’ olarak nitelendirilen tarz, ‘Yoksulluk ve Yoksunluk’ kültürünün dışa vuran en belirgin üslubudur. Bu tarzın ve üslubun en önemli niteliği güvensizlik, yılgınlık ve umutsuzluktur. İnsanın bütünüyle içe dönerek çöküşünü ve hayattan vazgeçişini dile getirişidir (s. 30).”

Yoksulluk ve yoksunluk kültürünün bir başka özelliğini yazar şöyle ifade etmektedir: “*Yoksulluk ve yoksunluk kültürünün* en belirgin özelliklerinden biri de insanı ve hayatı tek boyutlu, tek yaşama alanı, dar ve sade algılaması ve böyle olmaya özendirmesidir. Milliyetçiliğin ırkçılıkla, solculuğun dinsizlikle, Müslümanlığın gericilikle eşdeğer kabulü buradan kaynaklanmaktadır. İki faktörden biri mutlaka diğerinin karşıtı olmalıdır ve reddedilmelidir. Hem Müslüman, hem Türk, hem çağdaş, hem laikliğe saygılı ve Atatürk'ü sevmek sanki mümkün değildir (s. 33).”

Sayın Türkeş-Günay Türk Kültürü'nü ise eleştirel bir tarzda şöyle tanımlamaktadır: “Türk kültürü, istisna örnekler dışında genellikle doğruları söyleyen ve savunan, sorgulamayan, yeni yollar aramayan, başarı ve başarısızlıkları eleştirel açıdan tahlil etmeyen, basmakalıp tespitlerle dünden ve bugünden şikâyet eden ve kötülüklerin cezalandırılmasını Tanrı'ya bırakan, başkalarına acıyan ama kendine acımayan bir kültürdür. Tasavvufî yorumlarla bu dünyadan kendini uzak tutarak, haklarından vazgeçmek suretiyle bazı hırsın ve kötülüklerin yolunun açıldığı hiç tartışılmamıştır. Hem ideallere ulaşmak hem de hayatla gerçek anlamda başa çıkmak düşüncesi geliştirilememiştir (s.53).”

Sayın Türkeş-Günay, *Sosyal Bilimler – Eleştirel ve Stratejik Düşünce İlişkisi* başlıklı makalesinde şu tarz bir değerlendirmede bulunur: “‘*Cahil idim el sözüne kandım*’ mısralarıyla başlayan uzun hava, Türk kültüründe çaresizliğin kurumsallaştığını gösteren örneklerden biridir. Bu bir tek mısradaki kendi sorumluluğunu taşımayan, başına gelenlerin sorumluluğunu ele yükleyen ve daha sonra kader böyle diyerek boyun eğen insanın, hayatı boyunca aldatılmayı kader olarak algılamasının çaresizliği dile getirilmektedir (s. 130).”

‘20. Yüzyıl ve Ziya Gökalp’ başlıklı makalesinde ise Türkeş-Günay bir özeleştiri olarak Türkiye’nin son yüz yılını şöyle değerlendirir: “20. yüzyılı ödünc bilgilerle, ödünc sermaye ile çağdaş medeniyeti yakalamaya çalışarak, mahrumiyetlerin yaşandığı bir ülke olarak tamamladık. İçine girdiğimiz yeniçağda bu kere sanayi devriminin sonucu bilgi teknolojisi doğmuş ve siyasetten günlük hayata, bilimsel üretime kadar her alanda yeni bir üretim ve yaşama tarzı şekillenmeye başlamıştır. Türkiye 21. yüzyıla da yeni dönüşümlerin sahibi ve belirleyicisi olarak girememiş, yönetici ülkelerin tabiriyle, gelişmekte olan ülkeler arasında yer almıştır (s. 179).”

Bilim insanının en önemli işlevi, çalıştığı alanla ilgili olarak yeni şeyle keşfetmek, üretmek ve paylaşmaktır. Prof. Dr.Umay Türkeş-Günay hocamız da bir kültür ve bilim insanı olarak kültürümüzü yeniden keşfediyor, onayladıklarını ve reddettiklerini yeniden üreterek bizimle paylaşıyor. Pek çoğumuzun aklından geçirip ama söyleyemediği, eleştiremediği ve reddedemediği tarihsel kimi yanlış anlayış ve kabulleri yeniden düşünmemizi, gözden geçirmemizi ve böylelikle kültürümüzü yeniden doğru biçimde üretmeyi ve Türk kültürünün sağlıklı biçimde devamlılığını sağlamayı öneriyor. Çünkü “Kültürler milletler içindir.” ve milletlerin tarih sahnesinde süreklilik arz edebilmesi kültürlerinin revizyonu ile mümkün olabilmektedir.

Yazarın Türk kültürüyle ilgili tespit ve değerlendirmeleri elbette yukarıda yazdıklarımızla sınırlı değil. Biz sadece kitaptan küçük katreler sunmaya çalıştık sizlere. Böyle bir çalışmaya imza atarak bizleri kültürümüz üzerine yeniden düşünmeye, kafa yormaya ve üretmeye teşvik ettiği için saygıdeğer hocamız Prof. Dr. Umay Türkeş-Günay’a ve bu kıymetli eseri bizlerle buluşturan Akçağ Yayınevine teşekkür ederiz.